

Міністерство освіти і науки України
Волинський національний університет імені Лесі Українки
Факультет хімії та екології
Кафедра екології та охорони навколишнього середовища

О. А. Караїм

**УКРАЇНСЬКЕ ТА МІЖНАРОДНЕ
ПРИРОДООХОРОННЕ ЗАКОНОДАВСТВО**

Методичні вказівки до практичних робіт

Луцьк
2024

УДК 349.6(094.1)(072)

К 21

*Рекомендовано до друку науково-методичною радою
Волинського національного університету
імені Лесі Українки
(протокол № 5 від 17 січня 2024 року)*

Рецензенти:

О. О. Бєдункова, доктор біологічних наук, професор, професор кафедри екології, технології захисту навколишнього середовища та лісового господарства Національного університету водного господарства та природокористування.

О. А. Бакараєв, директор ТОВ «ВОЛИНЬЕКОПРОМПРОЕКТ».

Караїм О. А.

К 21 Українське та міжнародне природоохоронне законодавство: методичні вказівки до практичних робіт. Луцьк: ВНУ імені Лесі Українки, 2024. 48 с.

Навчально-методичне видання містить завдання і методичні вказівки до практичних робіт із освітнього компонента «Українське та міжнародне природоохоронне законодавство», які сприятимуть формуванню у здобувачів освіти уявлення про основи природоохоронного законодавства і екологічної політики, права природокористування, правові засади управління, законодавче регулювання та економічний механізму у галузі екології, окреме галузеве законодавство, забезпечення екологічної безпеки та ін.

Рекомендовано для здобувачів освіти ЗВО спеціальностей 101 «Екологія» та 183 «Технології захисту навколишнього середовища» денної та заочної форм навчання, а також усіх хто вивчає проблеми пов'язані з впливом виробничої діяльності на стан довкілля.

УДК 349.6(094.1)(072)

© Караїм О. А., 2024

© Волинський національний
університет імені Лесі Українки, 2024

ЗМІСТ

Практична робота № 1. Природоохоронне законодавство і екологічна політика України та ЄС.....	4
Практична робота № 2. Предмет, джерела і система екологічного права України та ЄС	6
Практична робота № 3. Екологічні права і обов'язки громадян..	8
Практична робота № 4. Право природокористування.....	10
Практична робота № 5. Право власності на природні ресурси...	12
Практична робота № 6. Правові засади управління, законодавче регулювання та економічний механізм у галузі екології.....	13
Практична робота № 7. Відповідальність за порушення природоохоронного законодавства	14
Практична робота № 8. Екологічна безпека і правові проблеми чорнобильської катастрофи	17
Практична робота № 9. Правовий режим використання, відтворення і охорони лісів, тваринного світу та природно-заповідного фонду	18
Практична робота № 10. Правове регулювання охорони та використання земель та надр	23
Практична робота № 11. Правова охорона, використання й відтворення вод.....	25
Практична робота № 12. Правове регулювання охорони атмосферного повітря.....	28
Практична робота № 13. Правове регулювання в сфері поводження з відходами.....	30
Перелік тем для підготовки індивідуального науково-дослідного завдання.....	33
Термінологічний словник.....	35
Список використаних джерел.....	45

Практична робота № 1
ПРИРОДООХОРОННЕ ЗАКОНОДАВСТВО ТА ЕКОЛОГІЧНА
ПОЛІТИКА УКРАЇНИ ТА ЄС

Мета роботи: ознайомитися із сутністю понять «природоохоронне законодавство», «екологічне законодавство» та «екологічне право»; основними визначеннями і термінами курсу; роллю екологічного права у здійсненні екологічної політики держави; основними положеннями екологічного права; основними напрямками державної екологічної політики.

Питання для обговорення

- 1.1. Сутність понять «природоохоронне законодавство», «екологічне законодавство» та «екологічне право».
- 1.2. Основні визначення і терміни курсу.
- 1.3. Роль екологічного права у здійсненні екологічної політики держави.
- 1.4. Основні положення екологічного права.
- 1.5. Основні напрями державної екологічної політики.
- 1.6. Стокгольмська декларація з навколишнього середовища.

Теоретична частина

Стокгольмська декларація з навколишнього середовища є базовим актом для міжнародного права навколишнього середовища. Вона – політико-правовий документ (так зване «м'яке право»). Дата і місце прийняття: 16 червня 1972 року, м. Стокгольм (Швеція).

Стокгольмська декларація була прийнята на Стокгольмській конференції з навколишнього середовища. День відкриття конференції (5 червня 1972 року) прийнято вважати Всесвітнім днем охорони довкілля (щодо цього питання на конференції було прийнято окрему резолюцію). Проведення Стокгольмської конференції у 1972 році стало переломним моментом у розвитку міжнародно-правової охорони навколишнього середовища, початком нового етапу розвитку 5 міжнародно-правової охорони довкілля. На думку більшості дослідників у 1972 р. покладено початок формування нової галузі міжнародного права міжнародного права навколишнього середовища.

Стокгольмська декларація складається із преамбули та 26 статей-принципів. Декларація починається із визнання права людини жити у сприятливому довкіллі і обов'язку його охороняти (Принцип 1). Декларація визначила основні напрямки та принципи міжнародно-правової охорони довкілля у таких сферах як раціональне використання природних ресурсів, збереження флори і фауни, попередження забруднення довкілля (включаючи моря), зв'язок між охороною довкілля та соціально-економічним розвитком, демографічні питання, управління охороною довкілля, наукові дослідження та освіта.

Окрім визначення природоохоронних завдань і напрямків співпраці, Стокгольмська декларація вперше закріпила ряд міжнародно-правових принципів: принцип суверенного права держав розробляти свої природні ресурси та відповідальності за завдання шкоди довкіллю інших держав (Принцип 21), принцип співробітництва у вирішенні екологічних проблем (Принцип 24). Принципи (положення) Стокгольмської декларації призвели до виникнення нових міжнародно-правових норм, принципів та інститутів галузі, хоча цей процес інколи затягувався на роки.

Проведення Стокгольмської конференції спонукало до ряду наукових міжнародних досліджень, які вийшли у 1972 р. Два таких дослідження мали значний вплив на розвиток міжнародного права навколишнього середовища – «Межі росту» (англ.: Limits to Growth, дослідження було виконане на замовлення Римського клубу) та звіт «Тільки одна Земля» (англ.: Only one Earth, спеціально розроблений на замовлення ООН та представлений на Стокгольмській конференції. Так, звіт «Тільки одна земля» вперше підняв питання взаємозв'язку між охороною навколишнього середовища та розвитком (зокрема, теза про те, що людство повинно взяти на себе зобов'язання з управління планетою).

Декларація ООН про навколишнє середовище і розвиток (Ріо-де-Жанейро) – це підсумковий документ, прийнятий Конференцією ООН з проблем охорони навколишнього середовища і розвитку, що відбулася у 1992 році у Ріо-де-Жанейро (Бразилія). Підтвердивши Декларацію на Конференції ООН з проблем охорони навколишнього середовища, цей документ закріпив 27 найважливіших принципів охорони довкілля у контексті забезпечення сталого розвитку. Серед принципів містяться такі: людина має право на здорове і плідне життя у гармонії з природою; розвинені країни визнають відповідальність,

яку вони несуть у контексті міжнародних зусиль щодо забезпечення сталого розвитку з урахуванням їхнього впливу на стан глобального навколишнього середовища; закріплюється принцип участі громадськості, доступу до інформації на всіх рівнях прийняття рішень з питань навколишнього середовища і розвитку та ін.

Завдання практичної роботи:

1. Підготувати для обговорення теоретичні питання.
2. Записати у зошит тему та мету практичної роботи.
3. Розробити тести за матеріалами лекції із Темі 1, згідно зразка (запитання із чотирма варіантами відповідей, одна із яких є вірною, виділяючи вірну відповідь курсивом):

1) Система нормативно-правових актів, що містять еколого-правові норми, які здатні регулювати екологічні правовідносини, що виникають у галузі використання природних ресурсів, охорони навколишнього природного середовища і забезпечення екологічної безпеки це:

- а) Природне законодавство;
- б) Соціальне законодавство;
- в) Цивільне право;
- г) *Екологічне законодавство.*

4. Проаналізувати принципи 1–5 Стокгольмської декларації ООН 1972 року та висловити свою думку щодо питань охорони навколишнього середовища та відповідальності людини за збереження довкілля.

5. Проаналізувати принципи 1–5 Декларації ООН з навколишнього середовища і розвитку (Ріо-де-Жанейро, 1992 р.).

6. Записати у зошит висновок.

Практична робота № 2 **ПРЕДМЕТ, ДЖЕРЕЛА І СИСТЕМА ЕКОЛОГІЧНОГО ПРАВА**

Мета роботи: ознайомитися із предметом, методами, об'єктами, джерелами, поняттям та ознаками, метою, принципами, функціями, нормами та системою екологічного права.

Питання для обговорення

- 2.1. Предмет і методи екологічного права.
- 2.2. Об'єкти екологічного права.
- 2.3. Джерела екологічного права.
- 2.4. Поняття та ознаки екологічного права.
- 2.5. Мета екологічного права.
- 2.6. Принципи екологічного права.
- 2.7. Функції та норми екологічного права
- 2.8. Система екологічного права.

Завдання практичної роботи:

1. Підготувати для обговорення теоретичні питання.
2. Записати у зошит тему та мету практичної роботи.
3. Виконати презентацію на тему: «Система екологічного права».
4. Проаналізувати принципи 6–10 Стокгольмської декларації ООН 1972 року та висловити свою думку щодо питань охорони навколишнього середовища та відповідальності людини за збереження довкілля.
5. Проаналізувати принципи 6–10 Декларації ООН з навколишнього середовища і розвитку (Ріо-де-Жанейро, 1992 р.).

6. Ситуаційні завдання.

Розгляньте обидві ситуації. Які відносини в сфері охорони навколишнього середовища розглядаються у цих випадках. Які норми міжнародного права регулюють дії чи події, що викликали небезпечні екологічні ситуації, та можуть порушувати екологічні права та інтереси громадян?

Завдання 1.

Неподалік берегів Уельсу (Великобританія) сталась масштабна аварія нафтоналивного танкера, який перевозив на борту 120 тисяч тонн сирої нафти. В результаті аварії стався розлив понад 5 тисяч тонн сирої нафти, що спричинило потужне забруднення внутрішніх морських вод. Забруднення нафтою призвело до загибелі величезної кількості морської риби, планктону та диких птахів, окремі види яких охороняються міжнародними конвенціями.

Завдання 2.

Хімічне підприємство, яке займалось виробництвом мінеральних добрив, працювало в промисловому районі Апулії (Італія). Але через аварію, яка сталась на одному з цехів по виробництву азотних добрив, стався викид понад п'ятсот тонн аміаку. Викиди спричинили

екологічну аварію внаслідок сильного задимлення та небезпеку для здоров'я жителів міста.

7. Записати у зошит висновок.

Практична робота № 3 ЕКОЛОГІЧНІ ПРАВА І ОBOB'ЯЗКИ ГРОМАДЯН

Мета роботи: ознайомитися із екологічними правами громадян; видами екологічних прав громадян; гарантіями екологічних прав та їх формами захисту; конституційними екологічними правами та обов'язками громадян у галузі екології.

Питання для обговорення

- 3.1. Поняття екологічних прав громадян.
- 3.2. Види екологічних прав громадян.
- 3.3. Гарантії екологічних прав громадян та їх форми захисту.
- 3.4. Конституційні екологічні права громадян.
- 3.5. Обов'язки громадян у галузі екології.

Завдання практичної роботи:

1. Підготувати для обговорення теоретичні питання.
2. Записати у зошит тему та мету практичної роботи.
3. Розробити тести за матеріалами лекції із Теми 3, згідно зразка (запитання із чотирма варіантами відповідей, дві із яких є вірними, виділяючи вірні відповіді курсивом):
  - 1) Екологічні права громадян мають два аспекти:
    - а) *об'єктивне право;*
    - б) особисте право;
    - в) *суб'єктивне право;*
    - г) колективне право.
4. Проаналізувати принципи 11–15 Стокгольмської декларації ООН 1972 р. та висловити свою думку щодо питань охорони навколишнього середовища та відповідальності людини за збереження довкілля.
5. Проаналізувати принципи 11–15 Декларації ООН з навколишнього середовища і розвитку (Ріо-де-Жанейро, 1992 р.).

6. Ситуаційні завдання.

Завдання 1.

У місті Сміла було заплановано будівництво заводу по виробництву мінеральних азотних добрив та засобів захисту рослин. Це мало бути одне із найбільш виробництв добрив в Україні. 10 жовтня 2021 року група інвесторів отримала в оренду земельну ділянку терміном на 25 років та розпочали будівництво виробничого підприємства. Проте вже через місяць після того, як стало відомо про будівництво заводу в місті Сміла, мешканці громади подали 12 звернення до місцевої ради про заборону такого проекту та припинення будівництва.

Поясніть ситуацію з точки зору екологічного законодавства.

1. Чи має право громадськість вирішувати питання, пов'язані із рішеннями про будівництво екологічно шкідливих об'єктів на певній території?

2. Які можливі форми участі громадськості щодо вирішення екологічних питань?

3. Які способи захисту екологічних прав можна порадити в даній ситуації.

Завдання 2.

Громадянин Петренко влітку приїжджає до дачного будинку в смт. Калинівка. Незабаром стало відомо, що в смт. Калинівка Броварського району по вул. Гайдамаки, 16 розташована тваринницька ферма, на якій утримується різна худоба. Окремим мешканцям стало відомо про те, що на фермі проводиться незаконна утилізація відходів та утворилось сміттєзвалище, яке знаходиться на відстані 300 м від земельної ділянки громадянина Петренка.

Крім того, місцеві жителі помітили, що ферма після 18.00 періодично палить сміття, і дим розноситься на велику відстань та дихати в цей час стає неможливо. Також гр. Петренко побачив, що вода з криниці має осад та неприємний запах. Тому він вирішив звернутись до селищної ради із скаргою на дії ферми, яка порушує право громадян на безпечне для життя і здоров'я довкілля.

Проаналізуйте ситуацію. Назвіть можливі способи захисту екологічних прав громадян в даній практичній ситуації.

7. Записати у зошит висновок.

Практична робота № 4

ПРАВО ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ

Мета роботи: ознайомитися із правом природокористування; його принципами, суб'єктами та об'єктами; правами і обов'язками природокористувачів; особливостями орендних правовідносин природокористування; правами і обов'язками суб'єктів орендних правовідносин природокористування; підставами виникнення та припинення права природокористування.

Питання для обговорення

- 4.1. Право природокористування.
- 4.2. Принципи права природокористування.
- 4.3. Суб'єкти та об'єкти права природокористування.
- 4.4. Права і обов'язки природокористувачів.
- 4.5. Особливості орендних правовідносин природокористування.
- 4.6. Права і обов'язки суб'єктів орендних правовідносин природокористування.
- 4.7. Підстави виникнення та припинення права природокористування.

Завдання практичної роботи:

1. Підготувати для обговорення теоретичні питання.
2. Записати у зошит тему та мету практичної роботи.
3. Підготувати презентацію за однією із тем зазначених у питаннях для обговорення.
4. Проаналізувати принципи 16–20 Стокгольмської декларації ООН 1972 р. та висловити свою думку щодо питань охорони навколишнього середовища та відповідальності людини за збереження довкілля.
5. Проаналізувати принципи 16–20 Декларації ООН з навколишнього середовища і розвитку (Ріо-де-Жанейро, 1992 р.).

6. Ситуаційні завдання.

Завдання 1.

Громадяни Петренко та Свиридов вирішили створити фермерське господарство, основною діяльністю якого планується здійснення рибництва (розведення риби з метою продажу). У зв'язку з цим вони звернулись до місцевої ради із заявою укласти договір оренди водного об'єкта.

Яким чином укладається договір оренди водного об'єкта?

Які дозвільні документи потрібні громадянам, щоб здійснювати даний вид діяльності?

Проаналізуйте ситуацію з точки зору екологічного законодавства.

Завдання 2. При спорудженні водозабірної свердловини на землях сільськогосподарського кооперативу були виявлені запаси питної води, яка має цілющі властивості. Сільськогосподарське підприємство пробурило в цьому водоносному місці дві свердловини та організувало подання мінеральної води на свій консервний завод для технічних потреб. Районна рада заборонила використання мінеральної води, але кооператив оскаржив це рішення в суді, вказуючи, що згідно з чинним законодавством (ст. 90 ЗК України) він має право використовувати не тільки землю, але й підземні води, які знаходяться на його земельній ділянці.

Чи є правомірним видобування мінеральної води сільськогосподарським кооперативом в даній ситуації? Відповідь обґрунтуйте.

Охарактеризуйте підстави виникнення права спеціального природокористування.

Завдання 3. Громадянин Карпенко із сім'єю та друзями виїхали на відпочинок у вихідний день і розташувались у лісозахисній зоні поблизу річки. Там вони розмістили під тентом автомобілі, розташували намети, розвели вогнище. Чоловіки стали ловити рибу, а Карпенко вирішив помити автомобіль, який за час їзди забруднився. За цим заняттям їх затримав екологічний інспектор, який склав протокол про порушення вимог загального і спеціального природокористування. У суді громадянин Карпенко пояснив, що його друзі здійснювали рибальство незабороненими засобами, а машину він мив спеціальним шампунем. Що ж стосується розведення багаття, то, наскільки йому відомо, заборони з цього приводу немає.

Визначити коло суспільних правовідносин. Дайте аналіз видів права природокористування. Чи є у діях громадянина Карпенка факт вчинення екологічного правопорушення?

7. Записати у зошит висновок.

Практична робота № 5

ПРАВО ВЛАСНОСТІ НА ПРИРОДНІ РЕСУРСИ

Мета роботи: ознайомитися із поняттям права власності на природні ресурси; їх формами; підставами для виникнення відносин права власності на природні ресурси; об'єктами, суб'єктами, змістом, формами та методами забезпечення права власності на природні ресурси; припиненням права власності на природні ресурси.

Питання для обговорення

- 5.1. Поняття права власності на природні ресурси.
- 5.2. Форми права власності на природні ресурси.
- 5.3. Підстави для виникнення відносин права власності на природні ресурси.
- 5.4. Об'єкти і суб'єкти права власності на природні ресурси.
- 5.5. Зміст права власності на природні ресурси.
- 5.6. Форми та методи забезпечення права власності на природні ресурси.
- 5.7. Припинення права власності на природні ресурси.

Завдання практичної роботи:

1. Підготувати для обговорення теоретичні питання.
2. Записати у зошит тему та мету практичної роботи.
3. Підготувати 1 презентаційний постер за однією із тем зазначених у питаннях для обговорення.
4. Провести тренінг для однокурсників за матеріалами виконаного постеру.
5. Проаналізувати принципи 21–26 Стокгольмської декларації ООН 1972 р. та висловити свою думку щодо питань охорони навколишнього середовища та відповідальності людини за збереження довкілля.
6. Проаналізувати принципи 21–27 Декларації ООН з навколишнього середовища і розвитку (Ріо-де-Жанейро, 1992 р.).
7. Записати у зошит висновки.

Практична робота № 6
ПРАВОВІ ЗАСАДИ УПРАВЛІННЯ, ЗАКОНОДАВЧЕ
РЕГУЛЮВАННЯ ТА ЕКОНОМІЧНИЙ МЕХАНІЗМ У ГАЛУЗІ
ЕКОЛОГІЇ

Мета роботи: ознайомитися із поняттям управління в галузі екології та його функціями; системою органів управління; законодавчим та нормативно-правовим регулюванням у сфері охорони природи, природокористування та екологічної безпеки; станом нормативної бази охорони природи; економічним механізмом природокористування та фінансуванням природоохоронної діяльності.

Питання для обговорення

- 6.1. Поняття управління в галузі екології,
- 6.2. Функції управління в галузі екології
- 6.3. Система органів управління в галузі екології.
- 6.4. Законодавче та нормативно-правове регулювання у сфері охорони природи, природокористування та екологічної безпеки.
- 6.5. Стан нормативної бази охорони природи.
- 6.6. Економічний механізм природокористування та фінансування природоохоронної діяльності.

Завдання практичної роботи:

1. Підготувати для обговорення теоретичні питання.
2. Записати у зошит тему та мету практичної роботи.
3. Підготувати ІНДЗ обсягом до 10 сторінок на одну із тем на вибір:
  - 1) Законодавчо-правові засади екологічного управління;
  - 2) Законодавчо-правове регулювання у сфері охорони природи;
  - 3) Законодавчо-правове регулювання у сфері природокористування;
  - 4) Законодавчо-правове регулювання у сфері екологічної безпеки.
4. Провести круглий стіл (дебати) (30–45 хв.) за матеріалами підготовлених здобувачами освіти ІНДЗ.
5. Записати у зошит висновок.

Практична робота № 7
ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗА ПОРУШЕННЯ
ПРИРОДООХОРОННОГО ЗАКОНОДАВСТВА

Мета роботи: ознайомитися із відповідальністю за порушення права природокористування; поняттям екологічного правопорушення; об'єктами та суб'єктами правопорушення; цивільною правовою та дисциплінарною відповідальністю; адміністративною відповідальністю; провадженням справ про притягнення до адміністративної відповідальності; підвідомчістю справ про адміністративні правопорушення.

Питання для обговорення

- 7.1. Відповідальність за порушення права природокористування.
- 7.2. Поняття екологічного правопорушення.
- 7.3. Об'єкти та суб'єкти правопорушення.
- 7.4. Цивільна правова та дисциплінарна відповідальність.
- 7.5. Адміністративна відповідальність.
- 7.6. Провадження справ про притягнення до адміністративної відповідальності.
- 7.7. Підвідомчість справ про адміністративні правопорушення.

Завдання практичної роботи:

1. Підготувати для обговорення теоретичні питання.
2. Записати у зошит тему та мету практичної роботи.
3. Ознайомитися із науковими публікаціями із тематики «Українське та міжнародне природоохоронне законодавство» у журналах:
  - 1) Проблеми хімії та сталого розвитку. URL: <http://journals.vnu.volyn.ua/index.php/chemistry/issue/archive>;
  - 2) Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна серія «Геологія. Географія. Екологія». URL: <https://periodicals.karazin.ua/geoeco/issue/archive>
  - 3) Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна серія «Екологія». URL: <https://periodicals.karazin.ua/ecology/issue/archive>
  - 4) «Людина та довкілля. Проблеми неоекології». URL: <https://periodicals.karazin.ua/humanenviron/issue/archive>
  - 5) Вісник НУВГП. Серія «Сільськогосподарські науки». URL:

<https://ep3.nuwm.edu.ua/view/subjects/viss233/2023.html>

4. Ознайомитися із тезами доповідей у збірнику матеріалів XVII Міжнародної науково-практичної конференції студентів і аспірантів «Молода наука Волині: пріоритети та перспективи досліджень» (16–17 травня 2023 року). Секція: Екологія. URL: <https://ra.vnu.edu.ua/naukove-tovarystvo/moloda-nauka-volyni/>

5. Написати у зошит тези доповідей за вимогами Інформаційного листа. URL: <https://ra.vnu.edu.ua/naukove-tovarystvo/moloda-nauka-volyni/> на тему: «Сучасні екологічні дослідження в Україні».

6. Ситуаційні завдання.

Завдання 1.

Заводу «Грант» у встановленому порядку було надано у користування земельну ділянку сільськогосподарського призначення розміром 2,0 га для вирощування сільськогосподарської продукції. Однак завод вирощувати таку продукцію не став, а приступив до будівництва на наданій земельній ділянці складських приміщень. Крім того, частина ділянки використовувалася під звалище промислових відходів.

Дайте загальну характеристику правового режиму земель промисловості. Яка відповідальність передбачена за використання земель не за цільовим призначенням? Вирішіть справу.

Завдання 2.

У селищі Макарів Київської області розташоване виробниче підприємство – цукровий завод. Місцеві жителі неодноразово скаржились місцевій владі про забруднення земель відходами, які утворюються в результаті діяльності 22 цукрового заводу. Дане підприємство скидає свої відходи на поля фільтрації, що знаходяться на земельній ділянці, яка надана йому в оренду. При цьому, як вважають місцеві жителі, є небезпека забруднення земельних ділянок, розташованих в межах 300 метрів від території заводу та забруднення підземних вод. У травні 2021 року мешканці селища звернулись до районного управління Державної екологічної інспекції із колективною скаргою, щоб провести екологічну перевірку діяльності заводу стосовно дотримання вимог екологічного законодавства.

У результаті проведеної перевірки органами Держекоінспекції встановлено, що підприємство не має спеціального дозволу на поводження з відходами та порушує умови використання земельної ділянки, що суперечить екологічним нормам. Крім того, встановлено

факт псування і забруднення земель на території, яка відноситься до санітарно-захисної зони підприємства.

Проаналізуйте ситуацію.

1. Якими нормами регулюється питання юридичної відповідальності стосовно юридичних осіб, які порушують правила поводження з відходами?

2. Яка відповідальність передбачена за несанкціоноване поводження з відходами?

3. Яка відповідальність передбачена за порушення правил використання земель відповідно до КУпАП?

Завдання 3.

Громадянин Р. перебував в урочищі «Чагарі», яке знаходиться у Сквирському районі Київської області, з метою збирання відмерлої деревини в якості дров для опалення приватного будинку. Близько 16.30 на вказане місце прибув державний інспектор з лісової охорони і затримав громадянина Р., який порізав 4 дерева дуба, що лежали на землі, та почав складати їх на причіп свого трактора. Після цього інспектор склав протокол про вчинення адміністративного правопорушення за ст. 65 КУпАП, що передбачає накладення адміністративного стягнення (штрафу) за незаконну порубку і пошкодження дерев і чагарників. Інспектор з лісової охорони передав протокол до ДП «Київське лісове господарство», яке розглянуло справу та ухвалило рішення про стягнення з громадянина збитків у розмірі 2150 грн. Проте громадянин Р. заперечував проти сплати штрафу, оскільки вважав, що його дії не суперечать правилам загального лісокористування і зауважив, що Лісовий кодекс України не забороняє збирання деревини для заготівлі на дрова для власних потреб, з повалених дерев. У зв'язку з цим громадянин звернувся до суду з позовом про визнання постанови ДП «Київлісгосп» незаконною та скасувати адміністративне стягнення.

Проаналізуйте ситуацію з точки зору екологічного законодавства.

1. Чи є в діях громадянина Р. склад екологічного правопорушення? Чи можна здійснювати заготівлю деревини на територіях, які відносяться до об'єктів природно-заповідного фонду?

2. Яка відповідальність передбачена за порушення правил лісокористування?

7. Записати у зошит висновок.

Практична робота № 8

ЕКОЛОГІЧНА (ПРИРОДНО-ТЕХНОГЕННА) БЕЗПЕКА І ПРАВОВІ ТА СОЦІАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ЧОРНОБИЛЬСЬКОЇ КАТАСТРОФИ

Мета роботи: ознайомитися із загальними засадами екологічної безпеки; класифікацією надзвичайних ситуацій; надзвичайними ситуаціями природного характеру; загальною характеристикою проблем Чорнобильської катастрофи; станом правового і законодавчого забезпечення зони чорнобильської катастрофи; правовими основами постійного проживання населення та роллю персоналу у зоні відчуження.

Питання для обговорення

- 8.1. Загальні засади екологічної безпеки.
- 8.2. Класифікація надзвичайних ситуацій.
- 8.3. Надзвичайні ситуації природного характеру.
- 8.4. Загальна характеристика проблеми Чорнобильської катастрофи.
- 8.5. Стан правового і законодавчого забезпечення зони чорнобильської катастрофи.
- 8.6. Правові основи постійного проживання населення та роль персоналу у зоні відчуження.

Завдання практичної роботи:

1. Підготувати для обговорення теоретичні питання.
2. Записати у зошит тему та мету практичної роботи.
3. Розробити тести за лекційними матеріалами Теми 8, згідно зразка (запитання із чотирма варіантами відповідей, дві із яких є вірними, виділяючи вірні відповіді курсивом):
  - 1) До надзвичайних ситуацій природного характеру належать:
а метеорологічно та агрометеорологічно небезпечні явища;
б) гідрологічно небезпечні явища;;
в) аварії на очисних спорудах;
г) наявність в оточуючому середовищі шкідливих речовин понад гранично-допустиму кількість.
4. Записати у зошит висновки.

Практична робота № 9
ПРАВОВИЙ РЕЖИМ ВИКОРИСТАННЯ, ВІДТВОРЕННЯ І
ОХОРОНИ ЛІСІВ, ТВАРИННОГО СВІТУ ТА ПРИРОДНО-
ЗАПОВІДНОГО ФОНДУ

Мета роботи: ознайомитися із правовим режимом використання, відтворення і охорони лісів, тваринного світу та природно-заповідного фонду.

Питання для обговорення

- 9.1. Лісове законодавства України.
- 9.2. Контроль за охороною, захистом, використанням та відтворенням лісів.
- 9.3. Відповідальність за порушення лісового законодавства.
- 9.4. Законодавство України про охорону, використання і відтворення тваринного світу.
- 9.5. Права та обов'язки громадян при використанні об'єктів тваринного світу.
- 9.6. Охорона тваринного світу.
- 9.7. Контроль у галузі охорони, використання і відтворення тваринного світу.
- 9.8. Право користування природно-заповідним фондом України.

Завдання практичної роботи:

1. Підготувати для обговорення теоретичні питання.
2. Записати у зошит тему та мету практичної роботи.
3. За тематикою питань для обговорення провести круглий стіл у формі дискусії.
4. Охарактеризуйте розмежування понять – землі лісогосподарського призначення, земельна ділянка лісового фонду, лісова ділянка.
5. Виконайте порівняльний аналіз правового режиму постійного і тимчасового користування лісами.
6. Чим посвідчується право спеціального використання лісових ресурсів? Який порядок видачі дозвільних документів у сфері лісокористування?

7. Ситуаційні завдання (виконати одне із ситуаційних завдань відповідно до свого порядкового номера в журналі).

Завдання 1.

Громадянин Петренко отримав у власність земельну ділянку площею 15 га для ведення фермерського господарства. При цьому до складу фермерського господарства увійшли 2,5 га земель, зайнятих лісом. У залісненій частині земельної ділянки Петренко розмістив пасіку та розпочав заготівлю деревних соків. Про це дізнався державний екологічний інспектор, який повідомив громадянина Петренка про порушення правил лісокористування і наклав адміністративне стягнення за здійснення спеціального використання лісових ресурсів без дозволу. Не погоджуючись із рішенням інспектора, Петренко вирішив оскаржити його до суду, вказавши, що використання ним лісової ділянки не потребує дозволів, оскільки він є власником земельної ділянки та лісу, який там знаходиться.

Проаналізуйте ситуацію з точки зору екологічного законодавства.

Розкрийте зміст права приватної власності на ліси. Чи є в даному випадку порушення правил спеціального лісокористування?

Завдання 2.

Фермер Свириденко після жнив випалював стерню на полі, належному йому на праві приватної власності. Цей факт було встановлено державним екологічним інспектором, який звернувся до громадянина, щоб показати йому дозвіл на провадження такої діяльності. Фермер відповів, що такого дозволу не має, мовляв, що випалювання стерні після жнив всі здійснюють – це не заборонено законом.

Чи може державний екологічний інспектор притягнути фермера до відповідальності за випалювання стерні на полі, що є його приватною власністю? Якими нормами екологічного законодавства слід керуватися в даній ситуації?

Завдання 3.

Для ведення фермерського господарства громадянину Майстренку була надана у власність земельна ділянка розміром 20 га, до складу якої увійшла лісова земельна ділянка розміром 10 га. Після виділення ділянки в натурі Майстренко заборонив односельцям збирати на ній ягоди, гриби та лікарські рослини. У суді доведено факти, що громадянин М. відібрав 2 кошики грибів у громадян К. та О., які збирали гриби в лісі, що знаходився на його земельній ділянці.

Поясніть, в чому полягає режим приватної власності на ліси. Чи можуть власники лісу обмежувати право загального лісокористування? Проаналізуйте та порівняйте права та обов'язки власників лісів і лісокористувачів? Як слід вирішити дану справу?

Завдання 4.

При перевірці приватної зоологічної колекції, в якій представлені дикі тварини родини котячих – 2 сервали, 3 рисі, 2 гепарди, управлінням Державної екологічної інспекції в місті Вінниця було встановлено порушення умов утриманка диких тварин в неволі. Так, екологічний інспектор вказав власникам про невідповідність розміру вольєрів мінімальним нормам площ для утримання вказаних тварин. При встановленій нормі для середніх котячих – рисі, снігових барсів і т.д. норма площі утримання повинна становити 100 кв.м., тоді як тварини утримувались у власника у вольєрах розміром 45 кв.м. на одну особину. Крім того, для вільного вигулу тварин використовувалась невелика територія, яка не була обладнана високою огорожею та захисними бар'єрами від сусідніх будинків.

Також було встановлено відповідні порушення щодо правил годування, які стосуються роздільного годування тварин різних видів та використання свіжих кормів.

Тому екологічний інспектор склав відповідний протокол про адміністративне правопорушення та вказав на усунення порушень у 20-денний термін, а в разі недотримання припису – вилучення диких тварин із приватної колекції.

Проаналізуйте дану ситуацію.

Якими правовими актами регулюється порядок утримання диких тварин у стані неволі та напіввільних умовах?

Які основні правила утримання диких тварин в умовах неволі? Які вимоги до розміщення тварин у клітках та вольєрах?

Завдання 5.

Працівники екологічної інспекції з охорони Чорного моря затримали групу осіб на рибальському катері, які без відповідного дозволу виловлювали рибні ресурси за межами внутрішніх морських вод. Поставлені вимоги щодо відшкодування збитків, які були заподіяні державі внаслідок незаконного вилову рибних ресурсів, вони не визнали, посилаючись на те, що свою діяльність вони здійснювали за межами територіальних вод, а отже – у зоні вільного мореплавства, і за міжнародними правовими звичаями тут можна здійснювати будь-яку діяльність, зокрема використовувати природні

ресурси – «загальну спадщину людства». Вважаючи таке пояснення необґрунтованим, екологічна інспекція з охорони Чорного моря звернулась з позовом до суду.

Проаналізуйте дану ситуацію з точки зору екологічного законодавства.

Чи потрібен спеціальний дозвіл на використання водних живих ресурсів в порядку рибного промислу?

Завдання 6.

Під час додержання законодавства про мисливство та полювання державний інспектор з охорони навколишнього природного середовища затримали на території фермерського господарства його власника, який знаходився в межах лісових угідь із мисливською зброєю, капканами, мисливською собакою, а також без документів, які б посвідчували право на мисливство. Свої дії фермер пояснив тим, що він є власник господарства, знаходився у межах угідь фермерського господарства, а тому має право здійснювати на своїй території будь-які дії.

Проаналізуйте задачу. Чи має місце порушення екологічного законодавства в даній ситуації? Які правові підстави для здійснення полювання?

Завдання 7.

За рішенням Ковельської міської ради було оголошено про створення регіонального ландшафтного парку «Срібні джерела», до складу якого мали увійти частина міських лісових угідь разом з водоймою, 3 га земель національного природного парку та 2 га земель заповідного урочища. При цьому було передано матеріали для розробки документації із землеустрою для створення даного об'єкта рекреації. Однак, представники Всеукраїнської екологічної організації «Людина і довкілля» вирішили оскаржити таке рішення місцевої ради, оскільки це суперечить режиму використання природно-заповідних територій, зокрема, національного природного парку.

Які землі можуть входити до складу регіонального ландшафтного парку за своїм цільовим призначенням за умовами даної задачі?

Чи правомірне рішення Ковельської міської ради про створення регіонального ландшафтного парку?

Завдання 8.

На території міста Рахів Закарпатської області місцевими органами було прийнято рішення про створення туристично-оздоровчого комплексу з різними спа-послугами. Місцева рада розробила проєкт щодо створення та розміщення об'єкта рекреації та подала документи про заплановану діяльність до обласного управління Міністерства екології і природних ресурсів України, оскільки за екологічними вимогами такий об'єкт підлягає процедурі оцінки впливу на довкілля. Але в ході розгляду даного проєкту з'ясувалось, що частина земель, на яких планується розміщення оздоровчого комплексу, мають особливий природоохоронний статус, оскільки тут проживають рідкісні види птахів, які охороняються міжнародними конвенціями.

Тому Управління екології і природних ресурсів Закарпатської області відмовило у наданні дозволу на створення об'єкта рекреації, та прийняло рішення про встановлення особливого статусу цих земель і створення природного заповідника.

Для яких цілей використовуються землі природно-заповідного фонду? Які міжнародні угоди регулюють питання охорони рідкісних видів об'єктів тваринного світу на території Європи?

Завдання 9.

Агрофірмою «Світанок» укладено договір оренди частини ріки Савранка з районною радою для сільськогосподарських потреб строком на 25 років. У процесі використання водного об'єкта виявилось, що річка має водноболотні ділянки, що заважає використовувати орендовану частину за призначенням – у весняний період спостерігається значне підтоплення та заболочення сільськогосподарських земель. Тому агрофірма вирішила провести меліоративні роботи з метою покращення родючості ґрунтів.

Про таку діяльність дізнався державний екологічний інспектор, який приїхав на підприємство та встановив факт порушення режиму охорони водно-болотних угідь, що є середовищем існування водоплавних птахів, окремі види яких занесені до Європейської Червоної книги. Після цього були передані матеріали до прокуратури про порушення кримінальної справи та позов до суду – про визнання договору оренди водного об'єкта недійсним.

Які землі водного фонду можуть передаватись в оренду для здійснення сільськогосподарської діяльності? Який правовий режим охорони водно-болотних угідь за міжнародним законодавством?

8. Записати у зошит висновок.

Практична робота № 10
ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ОХОРОНИ
ТА ВИКОРИСТАННЯ ЗЕМЕЛЬ І НАДР

Мета роботи: ознайомитися із правовим регулюванням охорони та використання земель і надр.

Питання для обговорення

- 10.1. Правова охорона земель.
- 10.2. Державні органи регулюючі охорону земель.
- 10.3. Правове регулювання охорони та використання надр.

Завдання практичної роботи:

1. Підготувати для обговорення теоретичні питання.
2. Записати у зошит тему та мету практичної роботи.
3. На основі аналізу норм Кодексу України про надра вказати на відмінність в правовому режимі корисних копалин загальнодержавного і місцевого значення.
4. Ознайомитися із коротким термінологічним словником та українсько-англійським глосарієм найважливіших екологічних термінів (поданим у курсі лекцій освітнього компонента «Українське та міжнародне природоохоронне законодавство»).

5. Ситуаційні завдання.

Завдання 1.

Громадянин Петренко регулярно видобував пісок з розташованого поблизу його дачі піщаного кар'єру. За цим заняттям його застав державний екологічний інспектор. Гр. Петренко пояснив, що він здійснював загальне використання надр, оскільки пісок, на його думку, належить до корисних копалин місцевого значення, а тому він не допустив ніякого правопорушення. Державний екологічний інспектор склав протокол про адміністративне порушення ст. 47 Кодексу про адміністративні правопорушення, позаяк вважав, що загальне використання корисних копалин допускається тільки у межах своєї земельної ділянки, в той час як Петренко брав пісок з чужої земельної ділянки. Тоді громадянин

вирішив оскаржити постанову про притягнення його до адміністративної відповідальності до суду.

Проаналізуйте дану ситуацію.

Чи є в діях громадянина Петренка порушення норм законодавства про надра? Що означає загальне надрокористування відповідно до Кодексу України про надра?

Завдання 2.

Громадянин Осипов регулярно добував торф із сусіднього болота. Коли його застав за цим заняттям державний екологічний інспектор, він вирішив притягнути пана Осипова до відповідальності згідно ст. 47 Кодексу про адміністративні правопорушення, посилаючись на те, що відповідно до ст. 21 Кодексу про надра для розробки родовищ торфу необхідно отримати спеціальний дозвіл. Громадянин Осипов оскаржив постанову державного екологічного інспектора до суду, посилаючись на те, що згідно із Законом «Про ліцензування видів господарської діяльності» така діяльність ліцензуванню не підлягає.

Дайте відповіді на питання. Чи потрібно отримати спеціальний дозвіл на видобування торфу? Якими нормами екологічного законодавства це регулюється?

Завдання 3.

Громадянин Лавриненко мав земельну ділянку на праві приватної власності для ведення особистого селянського господарства. Він вирішив побудувати підземну споруду – льох чи погріб для витримування виноматеріалів. Коли споруду було побудовано, до пана Лавриненка з'явився державний екологічний інспектор з вимогою засипати створену підземну споруду, оскільки він не оформив право на спеціальне використання надр для цих потреб. Коли через деякий час державний екологічний інспектор навідався знову до льоху пана Лавриненка і побачив, що той не засипаний, він подав позов до суду про порушення права користування надрами: відновлення попереднього стану надр і притягнення гр. Лавриненка до відповідальності за незаконне надрокористування. У суді Лавриненко заперечив, мовляв, відповідно до ч. 3 ст. 79 Земельного кодексу України надра під його земельною ділянкою належать йому на праві приватної власності, відтак – він має право їх використовувати на власний розсуд.

Проаналізуйте справу відповідно до чинного законодавства. Чи має право громадянин будувати підземні споруди на своїй земельній

ділянці без спеціального дозволу? Якими нормами Кодексу України про надра регулюється дане питання.

Завдання 4.

До вас за консультацією звернувся громадянин Свириденко з проханням роз'яснити, чи може він укласти договір на продаж ділянки надр, що розташована під земельною ділянкою, належною йому на праві приватної власності, окремо від самої земельної ділянки?

Проаналізуйте дану ситуацію. Якими нормами екологічного законодавства слід керуватися при вирішенні цієї задачі.

6. Записати у зошит висновок.

Практична робота № 11 **ПРАВОВА ОХОРОНА, ВИКОРИСТАННЯ** **Й ВІДТВОРЕННЯ ВОД**

Мета роботи: ознайомитися із поняттям правової охорони вод; компетенціями органів влади у галузі охорони вод, а також видами водокористувачів, їх правами та обов'язками.

Питання для обговорення

- 11.1. Поняття правової охорони вод.
- 11.2. Компетенції органів влади у галузі охорони вод.
- 11.3. Види водокористувачів, їх права та обов'язки.

Завдання практичної роботи:

1. Підготувати для обговорення теоретичні питання.
2. Записати у зошит тему та мету практичної роботи.
3. Проаналізувати поняття «водний об'єкт», «водні ресурси», «водокористування», «водокористувачі» відповідно до Водного кодексу України.
4. Провести порівняльний аналіз загального та спеціального водокористування за такими критеріями (мета здійснення, об'єкти, суб'єкти, підстави виникнення, строки) та навести приклади.
5. Проаналізувати правовий режим прибережних захисних смуг за такими критеріями: мета встановлення; нормативно-правові акти, які регулюють правовий режим; де встановлюються, в якому

порядку, розміри; обмеження в користуванні, встановлені законодавством.

6. Ситуаційні завдання.

Завдання 1.

Сільськогосподарський кооператив займався вирощуванням та переробкою овочевих культур. На території земельної ділянки, яка належить кооперативу, були розташовані 2 свердловини для забору підземних вод, вода з яких використовувалась для поливу та виробничих потреб. При перевірці екологічним інспектором було встановлено факт здійснення господарської діяльності без дозволу на спеціальне водокористування. Тому інспектор склав відповідний протокол про адміністративне правопорушення через порушення правил водокористування. Однак, директор кооперативу зазначив, що ніяких порушень в цьому немає, оскільки відповідно до статті 23 Кодексу України про надра, землевласники та землекористувачі в межах наданих їм земельних ділянок мають право видобувати корисні копалини і підземні води для своїх потреб без спеціального дозволу.

Проаналізуйте ситуацію з точки зору екологічного законодавства.

Чи потрібно оформити сільськогосподарського кооперативу дозвіл на спеціальне водокористування? Якими нормами екологічного законодавства регулюється дане питання.

Які документи потрібні для реєстрації свердловини?

Чи є правомірними дії екологічного інспектора?

Завдання 2.

Громадянин С. мав дачний будинок на земельну ділянку площею 0,2 га. На території земельної ділянки, яку він використовував для городництва та ведення домашнього господарства, знаходилася свердловина на воду. Громадянин використовував артезіанську воду для поливу в теплиці і на власному городі. Однак через деякий час йому прийшло повідомлення від екологічної інспекції про необхідність реєстрації права на свердловину та отримання дозволу на забір підземних вод.

Поясніть дану ситуацію з точки зору екологічного законодавства.

Чи повинен громадянин отримати дозвіл на спеціальне водокористування в даному випадку? Якими правовими нормами регулюється дане питання?

Завдання 3.

Громадянинові К. як суб'єкту підприємницької діяльності міською радою було надано на умовах оренди озеро площею 10 гектарів для лікувальних та оздоровчих цілей терміном на 20 років. Органи державного контролю, перевіривши законність даної угоди, вважають, що міська рада не мала повноваження щодо укладання даного договору і звернулися до суду про визнання дій органу місцевого самоврядування такими, що суперечать положенням чинного екологічного законодавства.

Надайте характеристику правовідносинам, що склалися в даній ситуації.

Яким чином необхідно вирішити справу?

Завдання 4.

Підприємець гр. Свириденко отримав в оренду земельну ділянку для будівництва туристичного комплексу «Лісова пісня» поблизу річки Десна. При цьому до території даного об'єкта нерухомості мала увійти частина прибережної захисної смуги, яка використовувалась громадянами для відпочинку та купання. Після того, як було побудовано готельний комплекс, підприємець загородив територію свого комплексу та перегородив дорогу до річки, щоб ніхто не міг зайти без спеціального пропуску.

Місцеві жителі почали скаржитись, оскільки вже довгий час ця територія була доступною для відпочинку та проїзду на велосипедах. Тому звернулись із скаргою до міської ради. Але рада відмовила у клопотанні розглянути це питання, мотивуючи це тим, що підприємець дбає про екологічний стан річки та сплачує податки.

Проаналізуйте дану ситуацію з точки зору природоохоронного законодавства.

Які норми Земельного та Водного кодексу України регулюють дане питання?

Завдання 5.

Сільськогосподарський виробничий кооператив передав за договором оренди земельну ділянку, розташовану у прибережній смузі річки, громадянам О. та К. для вирощування овочевих культур. Крім вирощування овочевих культур громадяни О. та К. на цих землях збудували кемпінг для автотуристів, закупили човні і влаштували місця відпочинку. Органи державного земельного контролю попередили директора кооперативу про нецільове використання земельної ділянки, а також про те, що у разі

подальшого порушення земельного та водного законодавства земельна ділянка у СВК буде вилучена.

Чи правомірна позиція органів державного земельного контролю?

Чи мали місце порушення законодавства щодо правового режиму прибережних захисних смуг?

7. Записати у зошит висновок.

Практична робота № 12 ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ОХОРОНИ АТМОСФЕРНОГО ПОВІТРЯ

Мета роботи: ознайомитися із правовим регулюванням охорони атмосферного повітря.

Питання для обговорення

12.1. Державне управління в галузі охорони атмосферного повітря.

12.2. Обов'язки суб'єктів підприємницької діяльності в галузі охорони атмосферного повітря.

12.3. Відповідальність за порушення законодавства в галузі охорони атмосферного повітря.

Завдання практичної роботи:

1. Підготувати для обговорення теоретичні питання.
2. Записати у зошит тему та мету практичної роботи.
3. Підготувати аналітичне есе за темою одного із питань для обговорення.
4. Визначте основні міжнародні договори у сфері зміни клімату та їх значення.
5. Що означає «квоти на викиди» та в яких міжнародних документах це визначається?

6. Ситуаційні завдання.

Завдання 1.

На території міста К. працює виробниче підприємство «Ферокерам», що займається виробництвом електродвигунів та генераторів. Місцеві мешканці були стурбовані тим, що в результаті виробничих процесів підприємства у 25 повітря виходять пари

горючих газів, які забруднюють довкілля. До того ж це можете становити серйозну небезпеку для здоров'я людей, які недалеко проживають. Тому група громадян звернулись до територіального органу Держекоінспекції зі скаргою на діяльність виробничого підприємства «Ферокерам». У ході перевірки встановлено, що підприємство здійснює викиди азоту та вуглецю, що значно перевищують норми ГДК забруднюючих речовин, що впливає на стан навколишнього середовища. Тоді державний екологічний інспектор, який проводив перевірку, вказав на порушення умов використання атмосферного повітря та виписав припис про заборону діяльності підприємства, оскільки спеціального дозволу на викиди у даного підприємства не було.

Проаналізуйте ситуацію з точки зору екологічного законодавства.

1. Який орган визначає та встановлює нормативи викидів ГДК забруднюючих речовин в атмосферне повітря?

2. Чи потрібен спеціальний дозвіл на викиди забруднюючих речовин в атмосферне повітря?

3. Які правові заходи можуть застосувати органи Державної екологічної інспекції внаслідок порушення вимоги природоохоронного законодавства?

Завдання 2.

Під час проходження дощових хмар над сільськогосподарськими угіддями ТОВ «Світанок» за наказом керівництва підприємства здійснювалися викиди в атмосферне повітря спеціальних реагентів, які зумовлювали випадання дощу на угіддях ТОВ. Відомості про це надійшли до державного екологічного інспектора, який звернувся до товариства з вимогою припинити здійснення такої діяльності. Керівництво ТОВ «Світанок» звернулось до юрисконсульта за консультацією.

Чи можна отримати дозвіл на здійснення діяльності, яка спрямована на штучні зміни стану атмосфери, а також яка відповідальність загрожує ТОВ у разі продовження здійснення подібної діяльності?

Завдання 3.

Фірма «Альфа плюс» звернулась до вас за консультацією з проханням роз'яснити, в якому порядку потрібно оформляти дозвіл на ввезення в Україну озоноруйнівних речовин?

Чи дозволяється ввезення на територію України таких речовин?

Чи дозволяється виробництво таких речовин на території України?

7. Записати у зошит висновок.

Практична робота № 13 **ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ В СФЕРІ ПОВОДЖЕННЯ З ВІДХОДАМИ**

Мета роботи: ознайомитися із особливостями правового регулювання в сфері поводження з відходами.

Питання для обговорення

13.1. Права громадян у сфері поводження з відходами.

13.2. Права підприємств, установ та організації у сфері поводження з відходами.

13.3. Обов'язки суб'єктів господарювання у сфері поводження з відходами.

13.4. Компетенції та повноваження органів влади у сфері поводження з відходами.

13.5. Відповідальність за порушення законодавства про відходи.

Завдання практичної роботи:

1. Підготувати для обговорення теоретичні питання.

2. Записати у зошит тему та мету практичної роботи.

3. Розробити презентацію на тему «Правове регулювання у сфері поводження з відходами».

4. Охарактеризуйте заходи щодо запобігання або зменшення обсягів утворення відходів відповідно до Закону України «Про відходи».

5. Визначте основні вимоги щодо зберігання та видалення відходів за законодавством про відходи.

6. Які еколого-правові вимоги передбачено щодо поводження з небезпечними відходами? Проаналізуйте питання згідно статті 34 ЗУ «Про відходи».

7. Ситуаційні завдання.

Завдання 1.

Жителі Конотопського району Сумської області звернулись із письмовою скаргою до територіального органу Державної

екологічної інспекції про звалище з небезпечними відходами, яке може забруднювати землі та становити загрозу для здоров'я людей. За словами місцевих громадян, звалище з відходами розташоване на території складських приміщень, які використовуються виробничим підприємством – ТОВ «Альфа». При цьому поруч зі складом медичних та інших відходів знаходяться житлові будинки.

Після проведення позапланового огляду в березні 2021 року державний екологічний інспектор звернувся до директора ТОВ з вимогою припинити діяльність щодо зберігання та спалювання відходів на території складських приміщень, які орендуються цим підприємством, оскільки відповідного дозволу на операції з відходами у нього немає. У приписі екологічний інспектор зауважив про необхідність отримання дозволу на поводження з відходами та вивезення відходів на спеціально призначене місце для їх утилізації. Однак, директор підприємства не виконав вимоги інспектора.

Тоді органом Державної екологічної інспекції було подано позов до суду про притягнення директора даного підприємства до кримінальної відповідальності за забруднення і псування земель.

Проаналізуйте дану ситуацію.

1. Які вимоги щодо поводження з небезпечними відходами визначається в законодавстві про відходи?

2. Хто відповідає за порушення правил щодо зберігання та утилізацію відходів?

3. Чи правомірні дії державного екологічного інспектора щодо притягнення директора до кримінальної відповідальності за порушення вимог у сфері поводження з відходами?

Завдання 2.

При проведенні екологічної перевірки комунального підприємства, яке здійснює послуги з вивезення побутових відходів, органом Державної екологічної інспекції в Кіровоградській області в місті С. було виявлено численні факти порушень законодавства у сфері поводження з відходами, що призводять до забруднення навколишнього середовища на території населеного пункту. Так, державним екологічним інспектором було встановлено порушення вимог щодо експлуатації звалища твердих побутових відходів. У приписі було зазначено про необхідність виконання вимог щодо належного зберігання та видалення відходів, зокрема: проведення ущільнення відходів, встановлення дренажного стоку, здійснення роздільного збору твердих побутових відходів та корисних

компонентів, укладення договору на утилізацію небезпечних відходів, проведення інвентаризації відходів.

Саме такі заходи, на думку державного екологічного інспектора, повинен здійснювати суб'єкт господарювання, який надає послуги у сфері поводження з відходами.

Але директором «КПП» зазначені вимоги щодо усунення порушень не були реалізовані. Тому орган Державної екологічної інспекції звернувся до суду з позовом про притягнення директора комунального підприємства до адміністративної відповідальності та накладенні адміністративного стягнення – штрафу в розмірі 10 неоподаткованих мінімумів доходів громадян.

Проаналізуйте дану ситуацію.

1. Які права та обов'язки має суб'єкт господарювання у сфері поводження з відходами?

2. Які законодавчі вимоги щодо запобігання негативного впливу відходів на навколишнє середовище?

3. Яке рішення має прийняти суд, виходячи з вимог екологічного законодавства?

8. Записати у зошит висновок.

ПЕРЕЛІК ТЕМ ДЛЯ ПІДГОТОВКИ ІНДИВІДУАЛЬНОГО НАУКОВО-ДОСЛІДНОГО ЗАВДАННЯ

1. Стокгольмська декларація ООН та її значення.
2. Принципи Стокгольмської декларації.
3. Поняття та предмет екологічного права.
4. Об'єкти екологічного права та їх класифікація.
5. Розкрити зміст поняття «охорона навколишнього середовища».
6. Поняття та особливості джерел екологічного права.
7. Декларація Ріо-де-Жанейро з навколишнього середовища й розвитку, основні цілі та завдання декларації.
8. Орхуська конвенція ООН (поняття «екологічна інформація», доступ громадськості до екологічної інформації).
9. Міжнародні правові документи у сфері регулювання зміни клімату.
10. Система екологічних прав людини за законодавством України.
11. Право людини на сприятливе навколишнє середовище та його значення.
12. Право людини на екологічну інформацію.
13. Способи захисту екологічних прав людини і громадянина.
14. Система охорони навколишнього природного середовища в Україні.
15. Функції та завдання охорони НПС.
16. Розкрийте поняття та зміст оцінки впливу на довкілля.
17. Система моніторингу навколишнього середовища.
18. Конвенція про охорону дикої флори та фауни і природних середовищ існування (Бернська конвенція).
19. Поняття та зміст екологічного нормування.
20. Види екологічних нормативів.
21. Поняття та значення державного екологічного контролю.
22. Правові засади державного екологічного контролю.
23. Форми та види державного екологічного нагляду.
24. Право власності на природні ресурси: поняття та особливості.
25. Об'єкти і суб'єкти права власності на природні ресурси.
26. Які природні об'єкти підлягають особливій охороні відповідно до екологічного законодавства. Наведіть приклади.
27. Поняття права природокористування та його види.

28. Особливості здійснення права спеціального природокористування.

29. Дозволи в системі екологічного права.

30. Права і обов'язки природокористувачів.

31. Поняття та види екологічних правопорушень.

32. Особливості відшкодування екологічної шкоди.

33. Атмосферне повітря як об'єкт правової охорони.

34. Нормування і стандартизація у сфері охорони атмосферного повітря.

35. Міжнародне співробітництво у сфері охорони атмосферного повітря.

36. Розкрийте зміст понять «надра», «надрокористування».

37. Порядок виникнення права надрокористування.

38. Суб'єкти та об'єкти права надрокористування.

39. Особливості здійснення геологічного вивчення надр.

40. Особливості здійснення права видобування корисних копалин.

41. Охарактеризуйте водний фонд України.

42. Поняття та види водних об'єктів за законодавством України.

43. Особливості здійснення права спеціального водокористування.

44. Порядок використання водних об'єктів на умовах оренди.

45. Охорона водних об'єктів за законодавством України.

46. Поняття лісового права України.

47. Порядок виникнення права на здійснення лісокористування.

48. Види права лісокористування.

49. Суб'єкти здійснення права лісокористування.

50. Правові засади охорони лісових ресурсів в Україні.

51. Тваринний світ як об'єкт правової охорони.

52. Види об'єктів тваринного світу за законодавством України.

53. Дозволи на використання об'єктів тваринного світу.

54. Які форми власності існують на об'єкти тваринного світу?

55. Правове регулювання мисливства.

56. Правові заходи щодо охорони тваринного світу.

57. Поняття та значення природно-заповідного фонду України.

58. Види територій та об'єктів природно-заповідного фонду.

59. Розкрийте зміст поняття «заповідний режим».

60. Характеристика природно-заповідних територій (біосферних заповідників та природних заповідників).

ТЕРМІНОЛОГІЧНИЙ СЛОВНИК

1. **Автономія екологічного права** – повноваження та самостійність екологічного законодавства в регулюванні відносин, пов'язаних із захистом природи та довкілля.

2. **Агентство з екологічного контролю** – орган або установа, відповідальна за моніторинг і виконання норм екологічного законодавства та захисту навколишнього середовища.

3. **Активна екологічна діяльність** – заходи та ініціативи, спрямовані на покращення стану природи, уникнення екологічної шкоди та стимулювання сталого розвитку.

4. **Акціонерне товариство екологічної охорони** – юридична особа, створена з метою сприяння охороні природи та ведення діяльності, спрямованої на збереження довкілля.

5. **Альтернативні джерела енергії** – відновлювані джерела енергії, які не шкодять навколишньому середовищу, наприклад, сонячна, вітрова, гідроенергетика тощо.

6. **Амортизація природних ресурсів** – поступове зниження рівня природних ресурсів через їх використання та експлуатацію, що може призводити до виснаження природних об'єктів.

7. **Апеляційний орган у справах екологічного правопорушення** – інстанція, до якої можна подати апеляцію у випадках порушення екологічного законодавства для перегляду рішення нижчих судових органів.

8. **Біорізноманіття** – різноманіття видів життя на Землі, включаючи різні види рослин, тварин та мікроорганізмів, а також їх екосистеми.

9. **Біосферний заповідник** – територія, де застосовуються особливі заходи для збереження біорізноманіття та природних ресурсів.

10. **Викиди парникових газів** – викиди, такі як CO₂ та метан, які призводять до парникового ефекту та змін клімату.

11. **Вищий екологічний комітет** – вищий орган чи консультативний орган, відповідальний за розробку та удосконалення стратегій екологічного розвитку.

12. **Водні ресурси** – всі види водних об'єктів та їх використання в контексті екологічного законодавства.

13. **Водно-болотні угіддя** – території, на яких розташовані водні і болотні екосистеми, потребуючі особливого захисту.

14. **Водозахисна зона** – природна область, призначена для захисту водних ресурсів від забруднення та інших негативних впливів.

15. **Вплив на навколишнє середовище** – ефект, який людська діяльність справляє на навколишнє середовище, може бути позитивним або негативним.

16. **Відновлювана енергія** – джерела енергії, що використовують природні ресурси, такі як сонце, вітер, водяна енергія, з метою зменшення екологічного впливу.

17. **Відповідальність за екологічні порушення** – зобов'язання та санкції, які накладаються на особи чи підприємства за порушення екологічного законодавства та завдання шкоди довкіллю.

18. **Відходи** – речовини чи об'єкти, які викидаються або утворюються в результаті виробничого процесу та потребують спеціального управління та утилізації.

19. **Відшкодування шкоди** – відшкодування матеріальних чи екологічних збитків, заподіяних природі або третім сторонам через неправомірні дії.

20. **Генетично модифіковані організми (ГМО)** – живі організми, генетичний матеріал яких був змінений методами генної інженерії з метою отримання певних властивостей.

21. **Глобальне потепління** – збільшення середньорічної температури на Землі, що викликане збільшенням концентрації парникових газів в атмосфері.

22. **Громадські слухання** – зустрічі членів громадськості та представників влади для обговорення та прийняття рішень у справах, пов'язаних з охороною природи та екологією.

23. **Дозвіл на викиди** – офіційний документ, виданий компетентними органами, що регулює обсяги та умови викидів забруднюючих речовин у навколишнє середовище.

24. **Довкілля** – сукупність природних та соціальних факторів, які оточують живі організми та визначають їх умови існування.

25. **Екологічна аудит** – систематичний аналіз та оцінка впливу підприємства або проекту на навколишнє середовище з метою визначення ефективних заходів для зменшення негативного впливу.

26. **Екологічна безпека** – забезпечення стабільності та виживання екосистем, запобігання екологічним кризам та збереження природних ресурсів.

27. **Екологічна експертиза** – оцінка впливу конкретної діяльності чи проекту на навколишнє середовище, проведена екологічними експертами.

28. **Екологічна інфраструктура** – система об'єктів та споруд, які забезпечують контроль, охорону та відновлення природи та екосистем.

29. **Екологічна ліцензія** – документ, виданий владними органами, що дозволяє юридичній чи фізичній особі здійснювати діяльність, яка може впливати на довкілля.

30. **Екологічна політика** – сукупність стратегій, заходів та принципів, спрямованих на збереження природи та вирішення екологічних проблем.

31. **Екологічна угода** – спільний документ, укладений між різними зацікавленими сторонами для досягнення спільних цілей в сфері охорони природи.

32. **Екологічне законодавство** – сукупність нормативних актів, що регулюють відносини у сфері охорони природи та раціонального використання природних ресурсів.

33. **Екологічне право** – галузь права, яка визначає правові відносини в сфері охорони навколишнього середовища та природних ресурсів.

34. **Екологічний аудит** – систематичне оцінювання та аналіз ефективності систем управління довкіллям в організації.

35. **Екологічний борг** – заборгованість перед природою, яка виникає через неекологічні дії та порушення екологічних норм.

36. **Екологічний капітал** – запас природних ресурсів та екосистем, які забезпечують стійкий розвиток та виживання живих організмів.

37. **Екологічний конфлікт** – суперечки та суперництво між різними зацікавленими сторонами у справах екології та використання природних ресурсів.

38. **Екологічний кримінал** – злочини, пов'язані з порушенням екологічних законів та завданням шкоди природі.

39. **Екологічний лобізм** – активна підтримка та просування екологічних інтересів через вплив на прийняття рішень влади та громадськість.

40. **Екологічний менеджмент** – система управління, спрямована на забезпечення сталого використання ресурсів та уникнення негативного впливу на довкілля.

41. **Екологічний паспорт** – документ, що містить інформацію про вплив об'єкта або продукції на навколишнє середовище та ступінь його екологічної безпеки.

42. **Екологічний стандарт** – визначений рівень якості та безпеки довкілля, який повинні відповідати певні продукти, послуги чи технології.

43. **Екологічний футпринт** – міра впливу особи, споживача, компанії або країни на навколишнє середовище виражена в одиницях площі.

44. **Екологічно збалансоване розвиток** – спосіб розвитку, який забезпечує задоволення потреб сучасного суспільства, не шкодячи природі та зберігаючи ресурси для майбутніх поколінь.

45. **Екологічно чистий продукт** – товар чи послуга, виробництво та використання яких не завдає шкоди навколишньому середовищу.

46. **Екологічно орієнтована підприємницька діяльність** – діяльність підприємства, що враховує та мінімізує негативний вплив на природу.

47. **Екосистема** – функціональна система, що складається з живих організмів та їх неживого середовища, взаємодія яких визначає рівновагу та сталість природного середовища.

48. **Енергоефективність** – вимірювальне відношення виробництва до споживаної енергії з метою зменшення викидів та покращення сталого розвитку.

49. **Забруднення** – введення забруднюючих речовин в природу в кількостях, що перевищують норми та можуть завдати шкоди навколишньому середовищу.

50. **Законодавчий акт** – документ, прийнятий законодавчим органом, який містить правила та норми, що регулюють екологічні відносини.

51. **Запаси природних ресурсів** – кількість природних ресурсів, яка може бути використана без шкоди для стійкості екосистем.

52. **Захист природних резерватів** – система заходів, спрямованих на збереження та підтримку особливо цінних природних територій.

53. **Зворотний зв'язок** – інформація про вплив діяльності на природу, що повертається до суб'єкта, що здійснює цю діяльність, для внесення коригувань.

54. Зелена економіка – тип економіки, спрямований на досягнення сталого розвитку та зменшення негативного впливу на довкілля шляхом ефективного використання ресурсів та розвитку екологічно безпечних технологій.

55. Земельна реформа в галузі екології – зміни та поліпшення у використанні та охороні земель з метою збереження природних ресурсів.

56. Земельні ресурси – земельні ділянки та їх природні характеристики, які визначають їхню придатність для різних видів використання.

57. Зменшення викидів – здійснення заходів для скорочення викидів забруднюючих речовин в атмосферу, водойми та ґрунт.

58. Зона екологічного ризику – територія, на якій існує підвищений рівень небезпеки для природи та здоров'я людини внаслідок екологічних порушень.

59. Інженерно-екологічні системи – системи технічних та інженерних заходів, спрямованих на вирішення екологічних проблем та забезпечення сталого розвитку.

60. Інформаційна прозорість в екології – доступність та розповсюдження інформації про вплив діяльності на природу та стан довкілля для громадськості.

61. Компенсація екологічних збитків – відшкодування заподіяної шкоди природі через проведення компенсаційних заходів.

62. Контроль якості повітря – моніторинг та регулювання вмісту забруднюючих речовин у повітрі з метою забезпечення екологічної безпеки.

63. Концепція сталого розвитку – системний підхід до розвитку, який враховує потреби сучасного суспільства, не позбавляючи можливості майбутніх поколінь задовольняти свої потреби.

64. Корпоративна соціальна відповідальність – відповідальність підприємств за вплив своєї діяльності на соціальні та екологічні аспекти.

65. Кошторис збереження природи – систематичний план виділення фінансових ресурсів на збереження та відновлення природних об'єктів.

66. Ліцензія на водокористування – дозвіл на використання водних ресурсів для певних господарських чи промислових потреб.

67. **Методологія оцінки екологічного впливу** – набір методів та підходів для визначення можливих наслідків діяльності на навколишнє середовище.

68. **Міжнародне співробітництво в галузі екології** – спільні заходи різних країн для розв'язання глобальних екологічних проблем.

69. **Міжнародні стандарти екологічної безпеки** – прийняті міжнародними організаціями норми та вимоги для забезпечення екологічної безпеки на рівні країн та глобально.

70. **Міжсекторальна співпраця в охороні природи** – взаємодія державних та приватних секторів, громадськості та організацій у сфері охорони природи та довкілля.

71. **Мінімізація відходів** – систематичні заходи для зменшення обсягів відходів та їхнього впливу на природу.

72. **Національна стратегія сталого розвитку** – документ, що визначає пріоритети та завдання для досягнення сталого розвитку в межах національного рівня, враховуючи економічні, соціальні та екологічні аспекти

73. **Національні парки** – особливо охоронювані території, створені для збереження природної різноманітності та пейзажної краси.

74. **Необхідна потужність об'єкта** – максимальна кількість ресурсів, яку може споживати об'єкт, не перевищуючи природних меж та забезпечуючи сталість екосистем.

75. **Облік екологічних платежів** – визначення та фіксація обсягів фінансових внесків за забруднення чи використання природних ресурсів.

76. **Охорона водних екосистем** – комплекс заходів та стратегій для збереження та відновлення водних ресурсів та їхніх екосистем.

77. **Оцінка ризику для природи** – процес визначення та оцінки можливих негативних впливів на природу внаслідок певної діяльності чи рішення.

78. **Партнерство громадськості та влади в охороні природи** – спільна діяльність громадян та державних органів для досягнення загальних цілей у сфері охорони природи.

79. **План реагування на екологічні аварії** – документ, що містить заходи та процедури для ефективного реагування та подолання наслідків екологічних криз.

80. **Планування територій з урахуванням екологічних аспектів** – розробка планів розвитку та використання територій, що

враховують природні ресурси та запобігають їхньому надмірному використанню.

81. Планування транспортної інфраструктури з охороною довкілля – розробка систем транспортних засобів та інфраструктури, що мінімізує вплив на природу та зменшує забруднення.

82. Повітряна якість – ступінь забруднення атмосферного повітря шкідливими речовинами та його відповідність нормам безпеки.

83. Податки на викиди забруднюючих речовин – обов’язкові внески підприємств чи осіб, відповідальних за викиди забруднюючих речовин, на користь заходів з охорони природи.

84. Позитивний екологічний вплив – сприятливий вплив діяльності чи проекту на природу та довкілля.

85. Політика зменшення викидів – сукупність стратегій та заходів, спрямованих на зменшення обсягів викидів забруднюючих речовин в атмосферу та водойми.

86. Природоохоронне законодавство – сукупність правових норм та положень, які регулюють відносини у сфері охорони природи та раціонального використання природних ресурсів.

87. Принцип «забезпечення безпеки» – основний принцип екологічного права, спрямований на запобігання забрудненню та іншим негативним впливам на довкілля.

88. Принцип «забезпечення сталого розвитку» – засада екологічного права, яка передбачає раціональне використання природних ресурсів для забезпечення потреб сучасного суспільства, не завдаючи шкоди майбутнім поколінням.

89. Реабілітація екосистем – сукупність заходів та дій, спрямованих на відновлення та утримання натуральної різноманітності та біорізноманіття в екосистемах.

90. Регіональна екологічна політика – система стратегій та заходів, розроблених для розв’язання екологічних проблем на рівні конкретного регіону чи території.

91. Рекреаційна зона – територія, призначена для відпочинку та розваг, збереження природи якої вимагає спеціального режиму.

92. Спеціально охоронювані території – ареали, де встановлені спеціальні обмеження та правила для збереження унікальних природних об’єктів.

93. **Споживання енергії з альтернативних джерел** – використання енергії, отриманої з відновлюваних джерел, таких як сонячна, вітрова, гідроенергія тощо.

94. **Стратегія адаптації до змін клімату** – документ, який визначає заходи та політику для пристосування суспільства та екосистем до змін клімату.

95. **Стратегія відновлення біорізноманіття** – план дій для збереження та відновлення різноманітності живих організмів та екосистем.

96. **Субсидії на екологічно чисті технології** – фінансові заходи для підтримки підприємств та проектів, що використовують технології з низьким впливом на довкілля.

97. **Судовий захист екологічних прав** – процес вирішення справ та конфліктів у сфері охорони природи шляхом судового розгляду.

98. **Техногенні викиди** – викиди шкідливих речовин, що виникають в результаті технологічних процесів та виробництва.

99. **Управління природокористуванням** – керівництво та регулювання процесами використання природних ресурсів з метою забезпечення сталого розвитку.

100. **Фонд охорони природи** – фінансовий ресурс, створений для забезпечення фінансування проектів та заходів у сфері охорони природи та довкілля.

101. **Харчування з урахуванням екологічних принципів** – система харчування, що враховує вплив виробництва та споживання їжі на довкілля та розглядає принципи сталого розвитку.

102. **Циркулярна економіка** – економічна система, спрямована на максимальне використання та відновлення ресурсів, зменшення відходів та негативного впливу на довкілля.

103. **Чисті енергетичні технології** – технології виробництва енергії, які мають мінімальний вплив на довкілля та використовують відновлювані джерела енергії.

104. **Чисті виробництво** – система виробництва, спрямована на зменшення екологічного сліду та мінімізацію викидів та відходів.

105. **Шкода для біорізноманіття** – негативний вплив людської діяльності на різноманіття живих організмів та екосистеми.

106. **Штучні резервуари** – штучно створені водойми, які використовуються для забезпечення питною водою, енергією, або для

інших господарських потреб, з урахуванням їхнього впливу на природу.

107. Штучні джерела світла в екології – використання електричних та інших джерел світла, які мають менший вплив на нічний екосистемний ландшафт та здоров'я людей.

108. Юридична відповідальність за екологічні порушення – відповідальність перед законом за порушення екологічного законодавства та завдання шкоди природі.

109. Ядерна безпека – заходи та технології, спрямовані на запобігання аваріям на ядерних об'єктах та мінімізацію наслідків таких аварій.

110. Якість ґрунтів – ступінь відповідності ґрунтів екологічним та санітарним нормам та вимогам.

111. Якість поверхневих вод – стан водойм, їхніх властивостей та хімічного складу відповідно до екологічних та санітарних стандартів.

112. Якість питної води – відповідність питної води нормам якості, що забезпечують безпеку для споживання людьми.

113. Якісний та кількісний облік викидів – система визначення та реєстрації обсягів та складу викидів забруднюючих речовин у довкілля.

114. Якісний та кількісний екологічний облік водних ресурсів – методи та засоби вимірювання обсягів та якості водних ресурсів для раціонального їх використання.

115. Якісний та кількісний екологічний облік ґрунтів – методи та технології визначення якості та кількості ґрунтів для забезпечення сталого використання земельних ресурсів.

116. Ядерна енергетика та екологія – вивчення впливу ядерної енергетики на довкілля та розробка заходів для мінімізації негативних наслідків.

117. Ядерні відходи – радіоактивні залишки від ядерних технологій та виробництва, які потребують спеціального управління та знешкодження.

118. Якість атмосферного повітря – стан атмосферного повітря та його склад відповідно до стандартів щодо забруднення та безпеки.

119. Якість розуміння громадськістю екологічних питань – рівень обізнаності та усвідомленості громадян щодо проблем довкілля та екологічних викликів.

120. **Ярлики екологічної безпеки** – сертифікаційні позначки або символи, які свідчать про відповідність товарів чи послуг екологічним стандартам та нормам.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. База «Законодавство України» на порталі Верховної Ради України. URL: <https://www.rada.gov.ua/news/zak>
2. Буканов Г. М. Порівняльний аналіз світового досвіду державного управління у сфері формування і реалізації екологічної політики. Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського. Серія «Державне управління». 2020. № 1. Т. 31(70). С. 15.
3. Гетьман А. Термінологія екологічного законодавства: методологічні засади та перспективи уніфікації. *Вісник Академії правових наук України*. 2003. № 2. С. 580–593.
4. Данилюк С. М. Доктринальний підхід до визначення екологічної шкоди в Європейському Союзі та Україні. Галицькі студії: Юридичні науки. № 1. 2023. С. 11–16. DOI: https://doi.org/10.32782/galician_studies/law-2023-1-2
5. Директива 2008/50/ЄС Європейського Парламенту та Ради Про якість атмосферного повітря та чистіше повітря для Європи. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_950#Text (дата звернення: 25.10.2023).
6. Екологічна відповідальність: досвід ЄС та можливості для України: аналітичний документ. Київ : Сус-пільство і довкілля, 2018. URL: <https://www.civic-synergy.org.ua/wp-content/uploads/2018/04/webenvironmental-liabilityua2018.pdf> (дата звернення: 20.10.2023).
7. Екологічне право України. Академічний курс. Підручник. За заг. ред. Ю. С. Шемшученка. К.: ТОВ «Видавництво «Юридична думка», 2008. 720 с.; 2021. 543 с.
8. Екологічне право України. За ред. А. П. Гетьмана та М. В. Шульги. Х., 2009. 328 с.; 2020. 387 с.
9. Екологія і закон: Екологічне законодавство України. У 2-х кн. Відп. ред. д.ю.н., проф. В. І. Андрейцев. К.: Юрінком Інтер, 1997. Кн. 1. 704 с.
10. Екологія і закон: Екологічне законодавство України. У 2-х кн. Відп. ред. д.ю.н., проф. В. І. Андрейцев. К., 1997. Кн. 2. 576 с.
11. Екологічне управління: Підручник. В. Я. Шевчук, Ю. М. Саталкін, Г. О. Білявський та ін. К. : Либідь, 2004. 432 с.
12. Завгородня В. М. Екологічне право: словник термінів.. Суми, 2004. 116 с.

13. Законодавство України про екологію. Упоряд. Роїна О. А. 2-е вид. К.: КНТ, 2005. 488 с.

14. Караїм О. А., Милько І. П., Караїм В. П. Формування системи екологічного менеджменту підприємств в аспекті відновлення сталого розвитку регіонів. Наукові праці ДонНТУ. Серія: «Економічна» №2(26), 2022. С. 29–38. URL: https://economics.donntu.edu.ua/wp-content/uploads/2023/03/5_stattya-karayim-mytko-karayim.pdf

15. Караїм О. А., Караїм В. П. Екологічний контроль в аспекті формування системи екологічного менеджменту на промисловому підприємстві. Актуальні проблеми розвитку природничих та гуманітарних наук : збірник матеріалів VI Міжнар. наук.практ. конф. (11 листопада 2022 р.). Луцьк, 2022. 500 с. С. 168–169.

16. Караїм О. А. Трансформація зеленої економіки в умовах відновлення України та інтеграції з ЄС. Трансформація моделі соціально-економічного розвитку в умовах відновлення України та інтеграції з ЄС : збірник тез доповідей III Міжнародної науково-практичної конференції (Луцьк, 15 травня 2023 р.). / За заг. ред. Павліхи Н. В. – Луцьк : Вежа-Друк, 2023. 1 електрон. опт. диск (CD-ROM). Об'єм даних 4,73 Мб. С. 177–182.

17. Караїм О. А. Проблеми українського екологічного законодавства в умовах повоєнного відновлення сталого розвитку регіонів. Наукова інтеграція в умовах глобальних викликів: збірник тез доповідей IV Міжнародної мультидисциплінарної науково-практичної конференції (Луцьк, 20 червня 2023 р.). / За заг. ред. Павліхи Н. В. – Луцьк : Вежа-Друк, 2023. – 1 електрон. опт. диск (CD-ROM). – Об'єм даних 3,12 Мб. С. 128–131.

18. Кишко-Єрлі О. Б. Адаптація екологічного законодавства України до права навколишнього середовища Європейського Союзу. Часопис Київського університету права. № 3. 2014. С. 215–219.

19. Коваленко Ю. Л. Конспект лекцій з курсу «Природоохоронне законодавство та екологічне право»: Конспект лекцій. Харків. нац. ун-т міськ. госп-ва ім. О. М. Бекетова. Харків: ХНУМГ ім. О. М. Бекетова, 2016. 108 с.

20. Корнієнкова К., Проценко О. Правове регулювання поведінки з відходами в Україні та Європейському Союзі. Підприємництво, господарство і право. № 11. 2019. С 127–130.

21. Кравченко С. М., Андрусевич А. О., Бонайн Е. Дж. Актуальні проблеми міжнародного права навколишнього середовища. Львів, 2002. 336 с.

22. Обіюх Н. М. Природоохоронне законодавство та екологічне право: Методичні вказівки і завдання для підготовки до практичних занять здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти ОП «Екологія» спеціальності 101 «Екологія». Біла Церква: БНАУ, 2023. 55 с.

23. Офіційний сайт Європейського союзу. URL: <https://european-union.europa.eu/select-language?destination=/node/1> (дата звернення: 20.10.2023).

24. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо засад державної регіональної політики та політики відновлення регіонів і територій. Закон України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2389-20#Text> (дата звернення: 25.10.2023).

25. Про Основні засади (стратегію) державної екологічної політики України на період до 2030 року. Закон України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/card/2697-19> (дата звернення: 21.10.2023).

26. Про охорону атмосферного повітря. Закон України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2707-12#Text> (дата звернення: 25.10.2023).

27. «Про охорону навколишнього природного середовища» Закон України від 26 травня 1991 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1264-12#Text> (дата звернення: 20.11.2023).

28. Про управління відходами. Закон України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2320-20#Text> (дата звернення: 25.10.2023).

29. Про Цілі сталого розвитку України на період до 2030 року. Указ Президента України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/722/2019#Text> (дата звернення: 25.10.2023).

Караїм Ольга Анатоліївна

УПРАВЛІННЯ ВОДНИМИ РЕСУРСАМИ

Методичні вказівки до практичних робіт

Друкується в авторській редакції

Формат 60x84 1/8. Обсяг 2,79 ум. друк. арк., 2,03 обл.-вид. арк.
Наклад 50 пр. Зам. 100.

Видавець – Волинський національний університет імені Лесі Українки (43025, м. Луцьк, просп. Волі, 13). Свідоцтво Держ. комітету телебачення і радіомовлення України ДК № 7197 від 24.11.2020 р.